

УДК 371.134/.167.1:78.06

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/44-2-38>

Марина МИХАСЬКОВА,

orcid.org/0000-0003-1248-3903

доктор педагогічних наук, доцент,

*доцент кафедри музикознавства, інструментальної підготовки та методики музичної освіти
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
(Хмельницький, Україна) chudo43@gmail.com*

Ірина КАЛЕНИК,

orcid.org/0000-0003-4480-3975

*старший викладач кафедри музикознавства, інструментальної підготовки
та методики музичної освіти*

*Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
(Хмельницький, Україна) kaleniknik52@gmail.com*

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ДОСВІДУ МУЗИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті проводиться аналіз проблем професійної підготовки майбутніх педагогів-музикантів, визначаються суперечності їх діяльності на методологічному, теоретичному, практичному та науково-методичному рівні. Авторами статті узагальнюються суспільно спрямовані, матеріальні, музикознавчі, психологічні, педагогічні, системотворчі, діяльнісні, інтеграційні чинники, які впливають на фахову підготовку майбутніх учителів. Визначається, що аналіз сучасних проблем мистецької освіти допоможе подолати розрив між теоретичною та практичною підготовкою майбутніх вчителів мистецького спрямування. Акцентовується увага на педагогічному спрямуванні професійної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва.

Аналіз теоретико-методологічних засад підготовки майбутніх учителів мистецького спрямування дозволив виявити низку невирішених проблем у формуванні досвіду музичної діяльності, зокрема: швидку зміну орієнтирів освітньої політики держави, зростаючі вимоги до особистості суб'єктів освітнього процесу, наявний зміст діяльності й реальні можливості її моделювання в навчальному процесі, удосконалення методики викладання фахових дисциплін з впровадженням новітніх технологій, налаштованість на постійну самоосвіту в мистецькому розвитку, урахування предметно-практичного характеру музичної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва тощо.

У статті пропонується звернути увагу на врегулювання законодавчих актів змісту підготовки педагогів-музикантів, використання доцільних видів музичної діяльності (традиційних та інноваційних методів подачі навчального матеріалу), врахування міжпредметної узгодженості в професійній підготовці, спрямування практичних дисциплін на самостійні види діяльності.

Ключові слова: *професійна підготовка, досвід музичної діяльності, професійна підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва.*

Maryna MYKHASKOVA,

orcid.org/000-0003-1248-3903

Doctor of Pedagogical Sciences, Assistant Professor,

*Associate Professor at the Department of Musicology, Instrumental Training
and Methods of Music Education*

*Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy
(Khmelnytsky, Ukraine) chudo43@gmail.com*

Iryna KALENYK,

orcid.org/0000-0003-4480-3975

Senior Lecturer at the Department of Musicology, Instrumental Training and Methods of Music Education

*Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy
(Khmelnytskyi, Ukraine) kaleniknik52@gmail.com*

PROBLEMS OF FORMATION OF EXPERIENCE OF MUSICAL ACTIVITY OF THE FUTURE TEACHERS OF MUSICAL ART

The article analyzes the problems of professional training of the future pedagogues-musicians, identifies the contradictions of their activities at the methodological, theoretical, practical and scientific-methodological level. The authors of the article

summarize socially oriented, material, musicological, psychological, pedagogical, system-creating, activity, integration factors that affect the professional training of the future teachers. It is determined that the analysis of current problems of art education will help to bridge the gap between the theoretical and practical training of the future teachers of the sphere of art. Emphasis is placed on the pedagogical direction of professional activity of the future teachers of music art.

The analysis of theoretical and methodological principles of training of the future teachers of art has shown a number of unresolved issues in the formation of musical experience, in particular: rapid change of guidelines in the educational policy of the state, growing demands to the personality of subjects of the educational process, the existing content of activities and real possibilities of its modeling in the educational process, improving the methods of teaching professional disciplines with the introduction of new technologies, the focus on continuous self-education in artistic development, taking into account the subject-practical nature of musical activities of the future teachers of musical art, etc.

It is proposed in the article to pay attention to the regulation of legislative acts on the content of training of pedagogues-musicians, the usage of appropriate types of musical activities (traditional and innovative methods of presenting educational material), taking into account interdisciplinary consistency in professional training, directing practical disciplines to independent types of activities.

Key words: *professional training, experience of musical activity, professional training of the future teacher of musical art.*

Постановка проблеми. В умовах переосмислення сучасної освіти України в контексті євроінтеграційних процесів проблема підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва отримує інше бачення. Суспільство вимагає підготовки фахівців, які відповідають світовим нормам, викладають інтегрований курс «Мистецтво» в закладах загальної середньої освіти, маючи певний досвід музичної діяльності.

В основі професійної діяльності фахівців мистецького (музичного) спрямування покладено психологічні механізми діяльності суб'єктів навчального процесу (активність, потребу, мотив, мистецькі (музичні) дії, прийоми, уміння, вчинки, навички та операції), які в результаті утворюють продукт – мистецький досвід. Музичний досвід діяльності передбачає оволодіння додатковими специфічними видами слухання, творення, виконання музики. Зв'язок професійних та музичних складників утворюють музичний досвід діяльності учителя музичного мистецтва.

Аналіз досліджень. У науковій літературі теоретико-методологічні та методичні основи музично-педагогічної освіти аналізували Л. Баренбойм, Л. Дмитрієва, А. Козир, Л. Костенко, Я. Кушка, О. Михайличенко, Г. Падалка, Ю. Полянський, О. Ростовський, Н. Черноіваненко, Р. Тельчарова, В. Черкасов. Знання й уміння, необхідні майбутньому вчителю музичного мистецтва, вивчали І. Гринчук, Н. Провозіна, Н. Тимошенко, В. Хоренко. Зміст зарубіжного досвіду підготовки вчителів музичного мистецтва висвітлювали G. Heiling (Г. Хейлінг), С. Кніпе (К. Найп), М. Спек (М. Спек) та ін. Науковці розкривають зміст та особливості окремих складників досвіду вчителя та його музичної діяльності, однак недостатньо розкривають проблеми формування професійного досвіду музичної діяльності в єдності.

Мета статті – узагальнити проблеми та суперечності професійної підготовки майбутніх учите-

лів музичного мистецтва у закладах вищої освіти в контексті формування досвіду музичної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Проблеми теорії і практики музичної освіти активно досліджуються українськими вченими протягом ХХ ст. та на початку ХХІ ст. Так, дослідник Я. Зорій стверджує, що якість професійної підготовки забезпечується врахуванням змісту діяльності з реальними можливостями її моделювання, проєктування і конструювання в освітньому процесі закладів вищої освіти; осягненням сучасних вимог до педагогічної діяльності та удосконаленням рівня професіоналізму й педагогічної майстерності викладацького складу; врахуванням складності навчального матеріалу для засвоєння громадянами та рівнем їх попередньої підготовки, сформованості мислення й пізнавальних здібностей; переважанням групової форми організації навчання і необхідністю індивідуального підходу до формування й всебічного розвитку особистості вчителя, його професійно важливих якостей і рис (Зорій, 2018: 190–191).

Учені визнають, що у педагогічній роботі вчителя музичного мистецтва виділяються внутрішні та зовнішні суперечності, які є рушійною силою діяльності фахівця. Зокрема, на методологічному рівні поштовхом до формування професійного досвіду музичної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва в закладах вищої освіти є суперечка між рівнем цивілізаційно-культурних досягнень у музичній галузі та недостатнім їхнім відображенням у цілях, змісті, методах і формах навчання майбутніх учителів музичного мистецтва. А необхідність формування досвіду музичної діяльності стикається із відсутністю в системі педагогічної підготовки відповідних методологічних засад.

Наступною рушійною силою формування професійного досвіду музичної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва є відсутність науково обґрунтованої системи педагогічної підготовки.

Крім того, в реальному освітньому процесі слабо спостерігається об'єктивна єдність педагогічного та музичного складників професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва.

У результаті спостерігається розрив між потребою суспільства в якісній підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва і недостатнім рівнем сформованості професійного досвіду музичної діяльності випускників музично-педагогічних спеціальностей.

Суперечливі властивості професійної підготовки майбутніх педагогів-музикантів виступають основою, протилежними якостями об'єкту й дозволяють критично переглядати зміст музичної освіти. Діалектичний підхід дає змогу пояснити причинно-наслідкові зв'язки в професійній підготовці, процеси виокремлення та об'єднання, суперечності між актуальним станом речей і необхідним підходом до професійної підготовки, об'єктивністю і суб'єктивністю музично-педагогічної діяльності. Цей аналіз дозволяє передбачити завдання вдосконалення, оптимізації фахової музичної діяльності.

Для пояснення проблем, які виникають у формуванні професійного досвіду музичної діяльності педагога-музиканта, слід звернутися до аналізу особливих рис підготовки вчителів мистецького профілю. Так, Л. М. Масол, Ю. О. Очаковська, Л. В. Беземчук, Т. О. Наземнова серед них виділяють: єдність навчання, виховання і розвитку здобувачів мистецької освіти; взаємозалежність структурних компонентів художньо-педагогічної системи; достатнє врахування значущості основних змістових ліній – видів мистецтв; комплексну взаємодію основних видів діяльності; можливості та умови галузевої (мистецької) і міжгалузевої інтеграції (Масол, Очаковська, Беземчук, Наземнова, 2003: 8). Однак на практиці спостерігається невідповідність між зростаючими вимогами до професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва на засадах інтеграції та наявною усталеною практикою традиційного навчання в закладах вищої освіти. Тому актуального значення набуває питання розробки науково-методичного забезпечення підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва.

Аналіз наукових праць таких авторів, як Е. Барбіна, Л. Масол, О. Гайдамака, Е. Белкіна, О. Рудницька, дає підстави стверджувати, що до проблем мистецької освіти належать:

– врахування вікових особливостей, природи особистості та відповідність змісту освіти культурному середовищу, в якому вона функціонує, забезпечення культурної ідентичності;

– органічне поєднання загальнолюдського, державного і етнолокального компонентів змісту освіти, формування національної свідомості, патріотизму;

– пошук сенсу через розкриття символічних значень мистецького твору та їх особистісного усвідомлення;

– осягнення моделей індивідуальної інтерпретації мистецького твору, який є результатом співвідношення того, що пізнається, і того, хто пізнає;

– єдність мистецької освіти та взаємозв'язок із самоосвітою і саморозвитком суб'єкта;

– взаємозалежність структурних компонентів художньо-педагогічної системи;

– взаємодія сприймання, аналізу, інтерпретації, практичної діяльності, творчості;

– реалізація мистецької та міжгалузевої інтеграції;

– врахування предметно-практичного характеру діяльності майбутнього спеціаліста (Барбіна, 1997; Масол, Гайдамака, Белкіна, 2006: 8; Каленик, Журавльова, 2020: 36; Михаськова, 2020: 51; Рудницька, 2002: 36).

На нашу думку, системна, інтегративна єдність компонентів досвіду музичної діяльності дозволить ефективно здійснювати педагогічну роботу, забезпечить результативний продукт здійснення способів і засобів вирішення поставлених музично-педагогічних завдань, який актуалізується в музично-творчій діяльності.

Діяльність учителів музичного мистецтва має педагогічне спрямування, тому виникає потреба вирішення низки фахових проблем, на які вказувала український науковець Г. Падалка. Так, однією з центральних проблем діяльності музиканта-педагога є професійне самовизначення майбутніх фахівців у галузі художньої діяльності. Інший недолік освіти – це побудова шляхів забезпечення якості підготовки в умовах ринкової економіки. Орієнтація на мистецьку, а не музичну освіту виділяє ряд таких проблем: створення моделей мистецької діяльності здобувачів освіти, проектування культурних основ мистецького навчання; виявлення змістових основ оновлення освіти й розробка нового формату впровадження; визначення організаційно-структурних чинників модернізації навчально-виховного процесу мистецьких дисциплін; впровадження інтеграційних процесів у систему мистецького навчання; розробка ефективних методик активізації музично-пізнавальної діяльності в єдності сприймання, оцінювання і творчості; обґрунтування варіативних підходів до мистецької підготовки в навчальних закладах професійного спрямування; дослідження діагностичних

форм результативності підготовки учнівської молоді та майбутніх фахівців у галузі мистецтва; вивчення теорії та методики впровадження герменевтичних засад мистецького навчання (Падалка, 2008: 266; Падалка, 2011: 44).

Аналіз теоретико-методологічних засад підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва дозволив нам виявити низку невирішених проблем у формуванні професійного досвіду музичної діяльності. Одними з центральних недоліків автори статті визнали вдосконалення змісту професійної підготовки та розробку й оптимізацію основних навчальних програм, які відповідають змісту освітньої галузі «Мистецтво». В практиці викладання освітніх компонентів закладів вищої освіти педагогічного спрямування виділяється проблема удосконалення рівня організації педагогічної й творчої діяльності здобувачів вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво). Відповідно до неї слід виділити недостатність продуманого й апробованого навчально-методичного забезпечення професійних навчальних дисциплін та посередній рівень інструментальної підготовки майбутніх фахівців тощо.

Наступним фактором, який впливає на рівень професійної підготовки майбутніх педагогів-музикантів, ми називаємо відсутній повноцінний взаємозв'язок між музично-педагогічною освітою та науково-дослідницькою роботою у закладах вищої освіти. Цей досвід передбачає орієнтацію в основних видах наукових публікацій, методику підготовки повідомлень, доповідей, виступів, специфіку написання статей, кваліфікаційних (дипломних, магістерських, дисертаційних) робіт.

Не менш важливою є проблема зниження привабливості музично-педагогічної освіти фахівців спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мис-

тецтво) та непопулярність спеціальності серед абітурієнтів. На цей час спостерігається необхідність удосконалення наявної системи «платних послуг», коли певні категорії громадян, навіть музично обдарованих, не мають можливості реалізувати своє право на навчання через високу фінансову вартість освіти. Складна ситуація із оснащенням факультетів мистецтв (музично-педагогічних, гуманітарних тощо) новими інструментами, костюмами, фінансовою підтримкою концертно-конкурсної діяльності також не сприяє вирішенню цієї проблеми (Михаськова, 2020:59).

Висновки. Отже, ключовими факторами впливу на якість професійної підготовки майбутніх педагогів-музикантів виступає: спрямована на створення різнопланового творчо-пошукового середовища система заходів; розроблений сучасний актуальний зміст навчальних програм освітньої галузі «Мистецтво»; організована у самостійній роботі педагогічна й творча діяльність здобувачів вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво); професійно спрямоване навчально-методичне забезпечення навчальних дисциплін; мотивація до активної самостійної пізнавальної музично-творчої діяльності майбутніх фахівців; переорієнтація виконавської підготовки на фахову діяльність; увага до різних видів виконавської творчості.

Проведена робота не вичерпує всіх питань підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. Подальшого вивчення потребують проблеми організації освітнього процесу в закладах вищої освіти в контексті формування виконавського, методичного досвіду діяльності педагогів-музикантів, його узгодження із виконавською майстерністю та передовим музичним досвідом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зорій Я. Б. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх офіцерів запасу в закладах вищої освіти: дис. на здобуття наук. ступеня док. пед. наук: 13.00.04 / Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, Хмельницький, 2018. 572 с.
2. Каленик І., Журавльова Н. Проблема розвитку музично-творчих здібностей майбутніх вчителів музичного мистецтва. *Актуальні питання мистецької педагогіки: зб. наук. праць*. Хмельницький : ФОП Стрихар А. М., 2020. Вип. 11. С. 33–38.
3. Масол Л. М., Гайдамака О. В., Белкіна Е. В. та ін. Методика навчання мистецтва у початковій школі : посібник для вчителів. Харків : Веста: Видавництво «Ранок», 2006. 256 с.
4. Масол Л. М., Очаковська Ю. О., Беземчук Л. В., Наземнова Т. О. Вивчення музики в 1–4 класах : навч.-метод. посіб. для вчителів. Харків : Скорпіон, 2003. 144 с.
5. Михаськова М. А. Система формування професійного досвіду музично-педагогічної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва : дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : 13.00.04 / Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, Хмельницький, 2020. 556 с.
6. Падалка Г. М. Музична освіта в Україні: концептуальні аспекти. *Теорія та методика мистецької освіти. Наукова школа Г. М. Падалки : колективна монографія* / під наук. ред. А. В. Козир. Вид. друге, доповн. Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2011. 402 с.
7. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). Київ : Освіта України, 2008. 274 с.
8. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька : навч. посібник. Київ : ПППО, 2002. 270 с.

REFERENCES

1. Zorii Ya. B. Teoretychni i metodychni zasady pidhotovky maibutnikh ofitseriv zapasu v zakladakh vyshchoi osvity [Theoretical and Methodological Approaches to Reserve Officers' Professional Training in Higher Education Institutions]: Doctors thesis: 13.00.04 / Khmelnytska humanitarno-pedahohichna akademiia, Khmelnytskyi, 2018. 572 p. [in Ukrainian].
2. Kalenyk I., Zhuravlova N. Problema rozvytku muzychno-tvorchychkh zdibnosti maibutnikh vchyteliv muzychnoho mystetstva [The Problem of Development of Music-Creative Abilities of the Future Teachers of Music Art]. Aktualni pytannia mystetskoï pedahohiky: zb. nauk. prats. Khmelnytskyi: FOP Strykhar A. M., 2020. Vyp. 11. pp. 33-38. [in Ukrainian].
3. Masol L. M., Haidamaka O. V., Bielkina E. V. ta in.. Metodyka navchannia mystetstva u pochatkovii shkoli [Methods of teaching art in primary school]: Posibnyk dlia vchyteliv. Kharkiv: Vesta: Vydavnytstvo «Ranok», 2006. 256 p. [in Ukrainian].
4. Masol L. M., Ochakovska Yu. O., Bezemchuk L. V., Nazemnova T. O. Vychennia muzyky v 1-4 klasakh [Studying music in grades 1-4]: navch.-metod. posib. dlia vchyteliv. Kharkiv: Skorpion, 2003. 144 p. [in Ukrainian].
5. Mykhaskova M. A. Systema formuvannia profesiinoho dosvidu muzychno-pedahohichnoi diialnosti maibutnikh uchyteliv muzychnoho mystetstva [System of Professional Experience Formation of Music-Pedagogical Activity of the Future Teachers of Music Art]: Doctors thesis: 13.00.04 / Khmelnytska humanitarno-pedahohichna akademiia, Khmelnytskyi, 2020. 556 p. [in Ukrainian].
6. Padalka H. M. Muzychna osvita v Ukraini: kontseptualni aspekty. [Music education in Ukraine: conceptual aspects]. Teoriia ta metodyka mystetskoï osvity. Naukova shkola H. M. Padalky. Kolektyvna monohrafiia / pid nauk. red. A. V. Kozyr. Vyd. druhe, dopovn. Kyiv: NPU imeni M.P. Drahomanova, 2011. 402 p. [in Ukrainian].
7. Padalka H. M. Pedahohika mystetstva (Teoriia i metodyka vykladannia mystetskykh dystsyplin) [Art pedagogy (Theory and methods of teaching art disciplines)]. Kyiv: Osvita Ukrainy, 2008. 274 p.
8. Rudnytska O. P. Pedahohika: zahalna ta mystetska [Pedagogy: general and artistic]. Kyiv: IPPO, 2002. 270 p. [in Ukrainian].